

Михайло П. Фейса

Новосадски университет, Филозофски факултет, Одзелене за русинистику

Полицентричне стандардизоване русинского языка¹

Streszczenie

Policentryczne standaryzowanie języka rusińskiego

Obecnie istnieją cztery warianty regionalne/ literackie standardy języka rusińskiego: preszowski na Słowacji, łemkowski w Polsce, zakarpcki na Ukrainie (proces kodyfikowania których rozpoczął się po 1989 r., po tzw. Aksamitnej rewolucji) i południoworusiński/ baczwańsko-sremski rusiński w Serbii i Chorwacki (proces kodyfikowania których rozpoczął się po 1923 r. opublikowaniem pierwszej gramatyki). Kierunki takiej policentrycznej standaryzacji podjęte zostały na Pierwszym Kongresie Języka Rusińskiego w 1992 r. wg wzoru standaryzacyjnego języka retoromańskiej mniejszości narodowej w Szwajcarii, który ma pięć standardów regionalnych (sursilvański, sutsilvański, surmirański, putersli, valladerski). Autor w swej pracy dokonuje oglądowej charakterystyki standaryzowania czterech wariantów rusińskich i formułuje wnioski o perspektywach języka rusińskiego.

Słowa kluczowe: język rusiński, baczwańsko-sremski (rusiński) wariant, wariant preszowski, wariant łemkowski, wariant zakarpcki, standaryzacja policentryczna, socjolingwistyka, Rusini, Rusnacy, Łemkowie

---

¹ Робота настала як продукт проектох 187002 (*Язики и култури у часу и простору*) и 187017 (*Дискурси менинских языкох, литературох и културох у юговосточней и стредней Европи*), хтори финансије Министерство просвити, науки и технологийного розвою Републики Сербии.

Abstract

The Polycentric Standardization of the Rusyn Language

Pursuant to the conclusions of the First Rusyn Language Congress held in Bardejovske Kupele (Slovakia) in 1992 Rusyn language planners are advised to follow the so-called Romansh model of the construction of a literary language (the Romansh language is spoken in five standardized idioms in South-Eastern Switzerland). This implies that each country inhabited by Rusyns should codify its own variant of the literary language based on the live local Rusyn language. Thus there emerge four variants of the Rusyn language: the Bačka-Srem variant (in Serbia and Croatia), the Prešov variant (in Slovakia), the Lemko variant (in Poland), and the Trans-Carpathian variant (in Ukraine; used in Romania and Hungary as well). The paper brings attention to the status and perspectives of the four variants of the Rusyn language. The Rusyn language codification process may be viewed as polycentric standardization.

Key words: Rusyn language, Bačka-Srem (Ruthenian) variant, Prešov variant, Lemko variant, Trans-Carpathian variant, polycentric standardization, sociolinguistics, Rusyns, Ruthenians, Lemkos

1. Увод

Перши русински тексти, хтори дотикали и язични питання, походза зоз 17. вику. Окреме значни публикації *Катехисис* (1698) и *Буквар* (1699) Йосипа Де Камелиса, епископа Мукачовскей епархиї, хтори наменени «за поучоване утрорус(инс)ких людзох» були написани «на простим диалекту», на бешеди локального жительствова (Magocsi 2004, 87-88).

Иншак, медзи Русинами церковнославянски язык функционовал як литературни. Кед особом хтори ше служели зоз церковнославянским було важне же би їх твори були цо лепше прилапени припаднікох рус(инс)кого народа, а знаючи же им церковнославянски язык не цалком розумліви, чежели до своїх творох инкорпоровоац и народну бешеду. По 18. вик медзи Русинами на тот способ наставали казанї, рукописни зборніки, полемични религиозни розправи, хронїки, а познейше и наукова проза и поезия. Зачувани напр. Березански, Бодански, Грабски, Колочевски, Ладомирски, Мирошевски, Няговски, Прешовски и други зборніки казаньох (Plishkova 2009, 15).

Карпаторусинска вариянта церковнославянского языка фиксована як «славяно-руски язык», та отадз и наслов ґраматики Михайла Лучкая, хтора обявена 1850. року, глаши *Grammatica Slavo-Ruthena* (Плішкова 2008, 147). Факт же тота ґраматика публикована на латинским языку указує и на факт же старославянски язык як литературни язык у Карпатским ареалу страцел улогу хтору мал пред тим. У другей половки 19. вику место общеславянского языка почал преберац русийски, хтори наволовани и велькоруски або общеруски.

Под уплївом терезиянского и йозефинского просвительства по цалей Габсбургскей монархї основани основни и стреднї школи, а даєдни учителе пририхтали ґраматики и други учебнїки. Перши медзи нїма бул учитель василиянец Арсений Коцак, хтори 1770. року за потреби монастирских школах пририхтал штири ґраматики языка под назву «славянски або руски» (Magocsi 2004, 89). Коцаково ґраматики представляю учебнїк литургийного церковнославянского языка восточнославянскей редакції а базовани су на народней бешеди Маковицкого краю, у хторим ше народзел и сам автор (у русинским валале Буковец у нешкайшим округу Стропков). У Коцаковой ґраматики похасновани и етноним Руснак. Автор, медзи иншим, визначел же бул инспировани написац свою ґраматику же би ше не думало же Руснаци / Русини заостати («... дабы і насъ мѣзерныхъ Руснаковъ не судили всѣ аки спростаковъ...»; Плішкова 2008, 14-15). На тей редакції церковнославянского языка (славяно-руски язык) мукачовски епископ Андрей Бачински обявел *Библию* (1809) а Йоан Кутка писал учебнїки за народни школи, од хторих окреме значни буквар. Иштван Удвари утврдзел обявйоване пейц русинских букварох – 1699, 1746, 1770, 1797 и 1799 року. Пияти буквар Йоана Кутки дожил штири виданя (1797, 1799, 1815, 1846) (Удвари 1998, 63). З оглядом же Кутков буквар (*Букварь ІАзыка рускаго съ прочїимъ руководїемъ начинающихъ оучитисѧ*) покривал першу половку 19. вику и друковал го Будимски кральовски университет предпоставяме же доходзел и до школах на югу Угорскей.

Визначованє заслужує становиско Людевита Штура хтори отворено поводал на пременку одношеня гу языку русинских културних дїячох. Штур, конкретно, на зявене же Русином сугероване писац на словацким языку реаґовал: «Хто то жада же би Русини прияли словацки язык за свой? Ша, вони маю свой красни русински язык» (Magocsi 2004, 91). Тото становиско уплївовало и на народного будителя Александра Духновича,

чийо слова «Я Русин бул, тераз сом и будзем» постали националне кредо. Вон свойо твори писал на русинским диялекту його родней Прешовскей обласци на сиверовостоку нешкайшей Словацкей. Окреме значни и його свойофайтови буквар (*Кніжица читална дла начинающихъ*), хтори дожил три виданя (1847, 1850, 1852).

Миграційни рушаня русинского жительствова у рамикох Карпатского ареалу («зиходзене до ровніни») у 17. и 18. веку, а окреме масовне висельоване до Зєдинених Америцких Державох и Канади медзи 1880. и 1914. роком, спричинени насампредз зоз чежкима економскима умовами (Хорњак 2006, 27).

2. Два драги русинского языка у 20. вику

На концу Першей шветовой войны Австро-Угорска монархия ше розпадала. По 1918. рок шицки конари русинского народу ше розвивали у рамикох єдней држави, Габсбургскей монархиї, а од того року, перши раз, даскельо конари русинского народу були на одредзени способ одрезани. Русини / Руснаци у Бачкей мушели найсц свою власну драгу.

У Сербиї (односно у Краљовини Сербох, Горватох и Словенцох, або, познейше, у Краљовини Югославиї) Руснацом допущене формовац национални, културни институциї на основи колективних правох шицких националних меншинох, цо не бул случай у їх отечеству. Вони достали статус националней меншини славянского походзєня 1919. року, перши и, у периоду од велїх рокох, єдини медзи своїма сонародніками у Карпатским ареалу (Хорњак 2006, 26).

На основи заключєньох 5. конгрєса Коминтерни, 1924. року, и прєглашеня Подкарпатскей комунистичней партиї принєшеного два роки познейше, 1926. року, же шицки восточни Славяне Карпатох, без огляду як ше сами наволую, Українци (Magocsi 2004, 34). По нешка существуете становиско же «не може буц и не треба же би була» окремна карпаторусинска националносц бо слово лем о «конару» українскей националносци. Тото становиско окреме розширене у Україні, єдиней жеми хтора одбива припознац Русинох як окреми народ (оп. напр. Dmytryszyn).

Пракса хтора шлїдзела, а окреме по Другей шветовой войны, привєдла до того же Русини и їх язык висцерани на матичней території, дзе их було даскельо стотки тисячи, а отримали ше лем у дияспори, у Бачкей

и Сриму, дзе их било коло дваец тисячи. Карпатски Русини очували русинску традицию и культуру и у Северной Америки, але не и свой язык; млади генерації бешеду лем по анґлийски. З оглядом же у Карпатским ареалу еґзистоване русинского языка третиране як дружтвено-политичне питане а не линґвистичне, ані єдна вариянта русинского не хаснована у школских системох советских жемох. Мож повесц же лем язична пракса у Югославії, за розлику од язичней пракси у СССР-у, оможлівела живот и Руснацом и їх языку; русински язык скоро штири децениї (1953-1989) у подполносни административно висцерани на жридлу, у Карпатским ареалу, а у континуитету ше зачувал лем у емиграції, у тедишней Югославії.

Аж зоз розпадом советскей, коминтерновскей язичней пракси, односно зоз розпадом СССР-а, т. є. зоз такв. Блишову революцию 1989. року у тедишней Чехословацкей, русинске язичне питане знова поставене. Зоз винїтком тедишней Югославії, хтора оможлівела хасноване кодификованого бачко-сримского руского / русинского языка у шицких сферах дружтвеного языка за 20.000 бешеднікох, русински культурни активисти Чехословацкей, Польскей и України ше унапрямили на нову народну ориентацию хтора насампредз подрозумйовала и кодификоване русинского языка.

Перши конгрес русинского языка 1992. року порушал систематичну роботу на кодификації на простору дакедишней Карпатскей Руси. Прилапени такв. романшски принцип, т. є. же би по угляду на романшску меншину у Швайцарскей, хтора ма пейц регионални стандарди (сурсилвански, сутсилвански, сурмирански, путерски, валадерски; <http://official-swiss-national-languages>), и русинска меншина витворела регионални стандарди дзе за то єст условия. До єдней з найзначнейших историйних хвилькох за кодификацию русинского языка пришло 2004. року. Того року у реномованей кодификацийней едиції Ополского университета, як штернаста по шоре, обявена моноґрафия пошвечена русинскому языку, як наймладшому славянскому языку. Перши у едиції сербски язык (1996), а шлідза болгарски (1997), русийски (1997), лужицкосербски (1998), чехски (1998), словацки (1998), словенски (1998), горватски (1998), билоруски (1998), македонски (1998), украински (1999), польски (2001) и кашубски (2001). Слово о моноґрафії *Русиньскый язык* редактора Пола Роберта Маґочия (Magocsi 2004). У моноґрафії заступени штири вариянти русинского языка. Вариянтом русинского языка

у славістики вже векшу увагу пошвецюю и науковци хторим даєдна зоз вариянтох источасно и мацерински язык и лингвісти-славісти хторим ані єдна з вариянтох не мацерински язык (напр. Kushko 2007; Тир 2010; Вартіє 2011). Цо ше дотика проукраїнских културних и наукових діячох, за ніх русинского языка нет, а ест лем диялект українского языка (Husar 2014; Панчук; Мишанич).

3. Вариянта русинского языка у сербії

Пресудну улогу за кодификацію бачко-сримскей вариянти русинского языка мал Гавриїл Костельник. Його *Граматика бачваньско-рускей бешеди* (Костельник 1923) «уведла и утвердзела основни лексични, фонетични и граматични (морфологийни и синтаксични) словотворни норми». Од тей хвильки бачко-сримска руска бешеда «достава подполну целосц диференциалних характеристикох литературного языка» (Дуличенко 2009, 228).

Роботу на нормованю и преучованю мацеринского языка хтору розпочал Костельник у значней мири предлужел Микола М. Кочиш. Вон ше намагал формовац нормативну систему за школски потреби и познейше ю прешериц на други сфери у хторих ше литературни язык хаснує. Так од 1965. по 1968. рок вишли три його граматики под єдну назву *Мацерински язык*, у котрих не бул лем школски материял, але ришовани и важни нормативни питаня. Розуми ше же резултат його нормуючей діялносци не представляло остатне слово стандардизації, але главне було поробене – створена нормативна система. Його *Граматика руского языка* видрукована посмертно 1974. року (Сегеди 2006, 249; Кочиш 1977). Окреме значне же Кочиш публиковал и перши *Правопис руского языка* (1971) и перши векши словнік *Приручни терминологийни словнік сербскограватско-руско-українски* (1972).

Юлиан Рамач зоз свою наукову роботу забера єдно зоз найвизначнейших местох у рускей філології. Уж спомнути Кочишово граматики не задоволели шицки потреби, та требало написац єдну подполнейшу граматику руского языка и по деценийней роботи Рамачова *Граматика руского языка* вишла з друку 2002. року. Як визначує сам автор, вона треба же би послужела як школяром и студентом, так и преподавачом и шицким другим културним роботніком (Рамач 2002, 3). Генерално

патраци, Рамачова заслуга ше состої у тим же доробел векшину з того цо його предходніки започали, преучел и того цо вони не виучовали и же шицко систематизовал у *Граматики*. Гу тому, вон автор даскелїх значних лингвистичних ділох (напр. *Руска лексика*, 1983; *Фразеологийни словнік сербскогорватско-руски*, 1987; *Практична стилистика*, 1996), а под його руководством публиковани и капитални лексикографски твори – *Сербско-руски словнік* (Рамач, Фейса, Медеши 1995; 1997) и *Руско-сербски словнік* (Рамач, Медеши, Тимко-Дітко 2010).

Окреме вигодни условия настали кед Автономна Покраїна Войводина здобула звекшани самоуправни права по Уставу зоз 1974. року, хтори Войводину дефіновал як єден зоз субектох югославянскей федерациї. Пейц народи Войводини здобули статус урядових народносцох – Серби, Мадяре, Румунє, Словаци и Руснаци. Руски язык постал єден зоз пейцох офіційних языкох Автономней Покраїни Войводини. Перши раз постало можлїве хасновац руски язык у суду, у канцеларийох, на явних надписох итд. Тримає же найзначнейше за руску националну заєдніцу у Сербії / Войводини же запровадзена образовна вертикала – од предшколского образования по високе образование, т. є. по Одделене за русистику у Новим Садзе (Фейса 2010).

Док руски литературни стандард у Костельниковей и Кочишовей граматики бул третирани як диалект українского языка, у Рамачовей є третирани як язык у полним значеню термина. Бачко-сримски стандард як язык свойо место у славянскей лингвистики завжал 1980-их рокох, дзекуючи Александрови Д. Дуличенкови, хтори го на основи соціолінгвистичних параметрох уключел до категорії славянских литературних микроязикох як у подполносни «окремни славянски микроязык» (Дуличенко 1981, 134), односно як «островски югославянско-русински микроязык» (Дуличенко 2009, 15). Атрибут «югославянски» одвитовал у чаше док существовала держава-республика хтора уключовала до себе меновнік Югославия у хторей ше находзела и Бачка и Срим и Славония, а як формовани Република Горватска и Република Сербия, т. є. як ше Руснаци нашли у двох державох за руски литературни язык одвитуюцши атрибут «южнорусински»; атрибути «бачко-сримски» и «войводянски» тиж одвитую, але маю узше значене бо сугерую же ше руски язык хаснує лем у Сербії. Сумираючи значносц Дуличенковей науковей діялносци, Рамач заключує же вон, медзи иншим, «теоретично обгрунтовал *южно-русинску* микрофилологію як наукову дисциплину» (Рамач 2011, 26).

Док Гавриїл Надь свойчасово поволовал на випитованє народних бешедох населеньох коло рички Ондави же би ше видзело же у келей мири тоти бешеди зоз своїма язичними прикметами идентични зоз керестурску и коцурску бешеду, бо не мож повесц ніч цо би одвитовало правди о походзеню руского рускокерестурского и коцурского жительство лем на основи нашей народной бешеди (Надь 1988, 84), Вячеслав Чарский у своей монографії заключає же южнорусински идиом, лингвогенетично патраци, формовани на бази требишовских и прешовских бешедох коло рики Ондави (Чарский 2011, 327).

По нешка публиковани ещи три значни лексикографски твори: *Словнік народного руского языка* (Рамач 2017), *Правописни словнік руского языка* (Фейса 2017) и *Правопис руского языка* (Фейса 2019).

4. Варианта русинского языка у словацкей

Док ше южнорусинска варианта русинского языка у континуитету отримала у другой половки 20. вику у тедишней Югославиї, то не мож повесц за други варианти, односно за русински язык у тедишнім СССР-у (оп. поглаве 2).

Заклучення Першого конгреса русинского языка привели до того же ше у Словацкей почала твориц варианта русинского языка на основи двох найрозширенших бешедох: заходноземплинского и восточноземплинского. Уж шлїдуючого, 1993. року (Magocsi 2004, 110), Русини у Словацкей основали Институт русинского языка и култури у Прешове, а лем о пар роки интензивней роботи створени предусловия за кодификацию. Василь Ябур и Юрий Панько составели *Правила русиньского правопису* (Ябур, Панько 1994), Юрий Панько обявел *Ортографичный словник русиньского языка* (Панько 1994а) и *Русиньско-русько-україньско-словеньско-польскый словник лингвистичных терминив* (Панько 1994б), а Ян Гриб початніцу и читанку за основну школу. Тоти учебніки постали фундамент дії кодификації русинского языка у Словацкей до хторого пришло 27. януара 1995. року у Братислави. Од тей хвильки тот вариант русинского языка постала литературни язык Русинох хтори жию на подручю Словацкей Републики. Тот русински стандарт ше виучує у вецей основних школах сиверовосточней Словацкей и на Институту русинского языка и култури Прешовского университета.

Ширене сферох хаснованя русинского языка, медзи иншим и до медийох и театра, постало точка непорозуменя у словацко-українских одношеньох у другой половки 1990-их рокох. Українска влада аж вимагала од словацкей влади же би зменшала потримовку русинскей меншини у Словацкей. Тому значно допринесло и становиско Микулаша Мушинки, граждана Словацкей и члена українскей Националней академії наукох и уметносцох по хторим Русинох «треба наволовац Русини-Українці по хвильку док у подполносни не прилапя українски национални идентитет» (Magosci 2002, 323). Цо ше дотика Републики Словацкей, вона, почитуюци медзинародни документи, за розлику од України, недвосмыслово припознава Русинох. На попису 2001. року як Русин / Русинка вияшнела ше 24.201 особа, а на попису 2011. року число самовияшнених Русинох звекшани за коло 10.000.

Як остатне слово стандардизації прешовскей варианты русинского языка, а з нагоди 20-рочниці офіційного кодификования, опубликована *Грамматика русиньского языка* Василя Ябура, Ани Плишковей и Кветосави Копоровей (Ябур, Плішкова, Копорова 2015).

5. Варианта русинского языка у польскей

Литературна форма лемковскей варианты русинского языка формовала ше у творох лемковских писательох, а медзи німа найпознатши Иван Русенко (Фонтаньскі 2009, 129). Перши приручніки хтори опубликовал Методий Трохановский – *Буквар. Перша книжечка для народных шкѡл* ([Трохановскій] 1935) и *Чытанка. Друга книжечка для народных шкѡл* ([Трохановскій] 1936)² – хасновани и у школах.

По Другей шветовой войны хасноване лемковскей варианты русинского языка огранічене, а тексти по лемковски обявйовани лем у часопису Здруженя Українцох у Польскей «Наше Слово». Виучоване лемковского языка у школах було забранене.

Аж 1989. року допущене регістроване Стоваришиня Лемкох, хторе себе як основни цель поставело кодификацию лемковского языка. Неодлуга поставени фундаменти нешкайшого стандарту, цо окреме зробене

² Хоч подавана в літературі, тота книжка найправдоподібнійше николи не была видана (прип. Ред.)

1992. року кед публиковани перши приручніки (*Лемківскы буквы*) (Хомяк 1992а, Хомяк 1993) и граматика (*Граматыка лемківского языка; Лемківска граматыка для діти*) (Хомяк 1992б; Хомяк 1992в) Мирослави Хомяк, хтори уведзени и до основней школи. Од 1989 року под редакторством Петра Трохановского (Мурянки) почал виходзиц лемковски часопис «Бесіда», у рамикох хторого запровадзени и даскельо видавательни едиції (Фонтаньскі 2009, 129).

За сучасни стандарт лемковскей варианты русинского языка найрелевантнейши граматика (*Gramatyka języka łemkowskiego / Граматыка лемківского языка*) Генрика Фонтанского и Мирослави Хомяк, хтори обявени 2000. (Fontański, Chomiak 2000) и 2004. року (Chomiak, Fontański 2004). У академским року 2001/2002. лемковски першираз у исторії уведзени до високого школства, односно на Педагогійну академию у Кракове дзе отворени студії російскей філології зоз лемковско-русинским языком. Студії пририхтую и квалификую філологох, учительох и преподавательох лемковскей варианты русинского языка за будуци генерації у школах.

З тей нагоди визначиме и капитални лексикологійни твор Ярослава Горощака *Словник лемківско-польскій - польско-лемківскій* (Horoszczak 2004).

6. Варианта русинского языка у україні

Же би кодификаційни процес бул застановени и вообще як одвит на активносци вше векшого числа русинских організаційох Закарпатскей обласци Републики України українски парламент 1996. року принесол инфамни план о «ришованю русинского питаня» (Фејса 2010, 175-178) у хторим наложене шицким українским організаційом звонка граніцох України же би дали цо конкретнейше доприношене гу «розришованю русинского питаня» хторе ше може звесц на шлїдуюче: 1. же Русинох нет як Русинох, але же вони лем субетнос українскей нації, 2. же язык Русинох ані не язык, але лем диялект українского языка. Член 6 Плана мирох за розришоване русинского питаня дословно глаши: «Реализовац школску програму зоз поступним широким розвиваньом етнічних, лингвистичних, културних и политичних аспектох исторії Русинох-Українцох Закарпат`я як недзелівей, историйней часци українского етноса» за цо задлужени Национална академия наукох України и Министерство образования України.

Блізши контакти и моцнейша свідомосц медзи Русинами у шицких државох Карпатского ареала, а окреме з Русинами у државох у хторих су припознати, неспорно помогли и Русином у Україні у їх борби прежиц як народ. И попри тим же по нешка Русини / Руснаци у Україні не припознати як націонална меншина, але лем як субетнос українского народа, питаню нормованя русинского языка пошвещена значна увага. Закарпатска вариянта русинского языка свою першу ґраматику доста-ла 1997. року (*Материньскый язык: писемниця діла пудкарпатьскых Русинув*), хтору обявело Дружтво Александра Духновича зоз Мукачова. Авторе ґраматики М. Алмашій, И. Керча, В. Молнар и С. Попович (Алмашій и др. 1997). З даскелью обявених ґраматикох визначує ше ґрама-тика о. Димитрия Сидора (Сидор 2005). Як священїк о. Сидор окреме наглашує подобносци церковнославянского языка и бешеди хтора йому мацеринска. За тоту нагоду, а пре илюстрацию неспорней подобносци, преношимо молитву Оченаш на церковнославянским языку и на закар-патскей вариянти русинского языка. Церковнославянски: «Отче наш, иже еси на небесѣх! Да святится имя Твое, да приїдет Царствіе Твое, да будет воля Твоя, яко на небеси и на земли. Хлеб наш насущный даждь нам днесь, и остави нам долги наша, якоже и мы оставляем должником нашим, и не введи нас во искушеніе, но избави нас от лукаваго. Яко Твое есть Царство, и сила, и слава, Отца, и Сына, и Святого Духа, нынѣ и при-сно, и во вѣки вѣков. Аминь»; закарпатски русински: «Отче наш, котрый Ись на небесѣх! Най святиться имня Твое, най приїде Царствіе Твое, най буде воля Твоя, як на небесі (так) и на земли. Хлѣб наш насущный дай нам днесь, и одпусти нам довгы наші, як же и мы одпушаєме довж-ником нашим, и не введи нас во искушеніе, но избав нас от лукавого. Яко Твое є(сть) Царство, и сила, и слава, Отца, и Сына, и Святого Духа, нынѣ и присно, и во вѣки вѣков. Аминь».

Найвекше доприношене утвердзованю норми закарпатскей вариянти представя комплет кодификацийних публикацийох, хтори творя штири приручнїки – *Правила русиньского правописаня* (Алмашій 2014а), *Орфографично-орфоеничний словарь русиньского языка* (Алмашій 2014б), *Русиньско-російсько-українсько-латиньскый словарь лінгвістичной термінології* (Алмашій 2014в) и *ґраматика русиньского литературного языка* (Мегела 2014); приручнїки 2014. року публиковала Лінгвистич-на секция Закарпатского обласного науково-вигледовацкоґо дружтва Александра Духновича, у рамикох хторей найвекше доприношене дал

Михайло Алмаший. Треба визначити и єден з найобсяжнейших русинских словнікох *Словник русинсько-руський / Русинско-русский словарь Игоря Керчи (Керча 2007)*.

Пре невидгоду державну политику у порядних школах русински язык ше не виучує. Єдину форму настави представляли недзельово школи, хтори организовали и самофинансовали дзепоедни русински організації. Витирвало ше боряци за своєю права, вони преволую Републику Україну же подписала Конвенцію о зашити националних меншинох, ане водзи рахунка о зашити языка (Сидор 2006, 95). Як Русини Закарпат`я так и Русини у Швеце зоз радосцу дочекали 3. юлий 2012. року кед Парламент України вигласал Закон о основах державней язичней политики. У Закону як єден з регіоналних односно меншинских языкох першираз наведзени и русински язык. Же ше тот закон не барз почитує илуструє и пробоване єдней групи совитнікох хтора предкладала амандмани на прилапени закон о языкох; медзи предкладами за вименку находзел ше и предклад же би ше русински язык висцерал зоз лістини од 18 припознатих, регіоналних языкох.

7. Заключни констатації

Премєнки хтори настали 1989. року принесли карпатским Русином будзєне культурного идентитета у Централней и Восточней Европи. Медзисобна свідомосц и блізши контакти медзи собу помогаю шицким карпатским Русином у їх непреривней борби прежиц як национална меншина. Три децениї по такв. Блишовой револуції яснє же карпатски Русини нігда не були цалком висцерани зоз їх отечества. Нешка, влади Словацкей, Польскей, Ческей Републики, Мадярскей, Румунії, Сербії и Горватскей припознаваю карпатских Русинох за националну меншину. Попри южнорусинскей варианти кодификованей 1923. року, у остатніх двох децениях кодификовани и варианти русинского языка у Словацкей (1995; прешовска варианта), у Польскей (2000; лемковска варианта) и у України (2014; закарпатска варианта). Южнорусинска ше, попри Сербії, хаснує и у Горватскей, а закарпатска, попри України, и у Румунії. Закарпатска варианта ше хаснує и у Мадярскей, але єст намаганя же би ше и у Мадярскей кодификовала пията варианта русинского языка.

Вигодна ситуація видліва и у тим же преїг русинистичних и славистичних центрох можліве и організоване числених медзинародних русинистичних проектох. Науково-вигледовацки, як и шицки други контакти медзи карпатским Русинами, вшелїяк же маю позитивни ефект на подзвиговане свідомосци о націоналним идентитету и барз су хасновити за інтелектуални, културни, лингвістични и емотивни вязи.

У подполносци ше складеме зоз Михалом Тиром, хтори з єдней нагоди констатовал же кажди зоз штирох литературних варіететох русинского языка «результат дїйствованя соціолінгвістичних факторох, же ше медзисобно досц розликую и же просто неможліва кодифікація єдинственого русинского языка» (Тир 2010, 56). Будучносц русинского языка у цалосци видзиме у полицентричней стандардизації (Медеші 2008, 22-23), односно у стандардизованю окремених варіантох, чийо ше число у будучносци, евентуално у заєдніцкей держави, Европскей унії, годно зменшац.

Бібліографія

- Алмашій, Михайло, Керча, Ігор, Молнар, Василь, Попович, Степан. 1997. *Материнський язык: писемниця діла пудкарпатських Русинув*. Мукачово: Общество имени Александра Духновича.
- Алмашій, Михайло. 2014а. *Правила русинського правописаня*. Ужгород: Закарпатське областне научно-культурологичне общество им. А. Духновича.
- Алмашій, Михайло. 2014б. *Орфографично-орфоепичный словарь русинського языка*. Ужгород: Закарпатське областне научно-культурологичне общество им. А. Духновича.
- Алмашій, Михайло, Ухаль, Михайло. 2014в. *Русинсько-російсько-українсько-латинський словарь лінгвістичної термінології*. Ужгород: Закарпатське областне научно-культурологичне общество им. А. Духновича.
- Дуличенко, Александер. 1981. «Русинский язык». В: *Введение в славянскую филологию*. Ред. Адам Е. Супрун, Александр М. Калюта, 132-134. Минск: Вышейшая школа.
- Дуличенко, Александер. 2009. *Jugoslavo Ruthenica II: Роботи з рускей филології и исторії*. Нови Сад: Филозофски факултет, НВУ Руске слово.
- Керча, Ігор. 2007. *Словник русинсько-руський / Русинско-русский словарь I-II*. Доступ: 25.05.2019.
- <https://www.ruwega.com/products/slovník-rusínsko-ruskýj-2007>
- Костельник, Гавриїл. 1923. *Граматика бачваньско-рускей бешеди*. Сримски Карловци: РНПД.

- Кочиш, Микола. 1971. *Правопис руского языка*. Нови Сад: Покраїнски завод за издавање учебнікох.
- Кочиш, Микола. 1972. *Приручни терминологийни словник сербскогвратско-руско-українски*. Нови Сад: Руске слово.
- Кочиш, Микола. 1977. *Граматика руского языка: Фонетика – морфология – лексика I*. Нови Сад: Покраїнски завод за издавање учебнікох.
- Медеши, Гелена. 2008. *Язык наш насущни*. Нови Сад: Дружтво за руски язык, литературу и культуру.
- Мегела, Анна. 2014. *Граматика русинського литературного языка*. Ужгород: Закарпатське областне научно-культурологичне общество им. А. Духновича.
- Мишанич, Олекса. *Політичне русинство: історія і сучасність. Ідейні джерела закарпатського регіонального сепаратизму*. Доступ: 25.05.2019. <http://history.org.ua/LiberUA/978-966-02-6767-1/978-966-02-6767-1.pdf>
- Надь, Гавриїл. 1988. *Прилоги до историй руского языка*. Нови Сад: Руске слово.
- Панчук, Май. *Політичне русинство в Україні*. Доступ: 25.05.2019. <http://litopys.org.ua/rizne/panchuk.htm>
- Панько, Юрій. 1994а. *Орфографічний словник русинського языка*. Пряшів: Русинська оброда, Інститут русинського языка і культури.
- Панько, Юрій. 1994б. *Русинсько-русько-українсько-словенський словник лінгвістичних термінів*. Пряшів: Русинська оброда, Інститут русинського языка і культури.
- Плішкова, Анна. 2008. *Русинський язык на Словеньску*. Пряшів: Світовий конгрес Русинів.
- Рамач, Юлиан. 1983. *Руска лексика*. Нови Сад: Универзитет у Новим Садзе – Филозофски факултет – Институт за педагогію – Катедра за руски язык и литературу.
- Рамач, Юлиан. 1987. *Фразеолошки речник: српскохрватско-русински*. Нови Сад: Филозофски факултет и Завод за издавање уџбеника.
- Рамач, Юлиан. 1996. *Практична стилистика*. Нови Сад: Руске слово.
- Рамач, Юлиан, Фейса, Михайло, Медеши, Гелена. 1995. *Српско-русински речник / Сербско-руски словник, А-Њ, I*. Нови Сад: Универзитет у Новим Садзе – Филозофски факултет – Катедра за руски язык и литературу, Дружтво за руски язык и литературу.
- Рамач, Юлиан, Фейса, Михайло, Медеши, Гелена. 1997. *Српско-русински речник / Сербско-руски словник, О-Ш, II*. Београд: Завод за учебніки и наставни средства, Универзитет у Новим Садзе – Филозофски факултет – Катедра за руски язык и литературу, Дружтво за руски язык и литературу.
- Рамач, Юлиан. 2002. *Граматика руского языка*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Рамач, Юлиан, Медеши, Гелена, Тимко-Дітко, Оксана, Фейса, Михайло. 2010. *Руско-сербски словник / Русинско-српски речник*. Нови Сад: Универзитет у Новим Садзе – Филозофски факултет – Катедра за руски язык и литературу, Завод за культуру войвођанских Руснацох.
- Рамач, Юлиан. 2011. «Проф. др Александер Д. Дуличенко и руска (южноруска) микрофилологія». В: *Лингвокультурное пространство современной Европы через*

- призму малых и больших языков*. Ред. Ирина В. Абисогомян, 25-32. Тарту: Тартуский университет Кафедра славянской филологии.
- Рамач, Юлиан. 2017. *Словник народного руского языка I-II*. Нови Сад: Завод за культуру войволянских Руснацох.
- Сегеди, Ксения. 2006. «Русинисти-лингвисти». В: *Русини / Руснаци / Ruthenians (1745-2005) I*. Ред. Михайло Фейса, 248-252. Нови Сад: Филозофски факултет – Одсек за русинистику, ИК Прометеј, КПД ДОК.
- Сидор, Димитрій. 2005. *Граматика русинського языка для русинів Украйины, центральної Європи и Америки / Grammar of the Rusyn Language for the Rusyns of Ukraine, Central Europe and America*. Ужгород: Межнародный Карпатський Інститут, Кирило-Мефодієвська Академія Славянського Просвіщенія, Закарпатське подкарпато-русинське Общество имени Кирила и Мефодія, Сојм Подкарпатських русинів.
- Сидор, Димитрій. 2006. «Русини – ест таки народ на Закарпат`ю». В: *Русини / Руснаци / Ruthenians (1745-2005) I*. Ред. Михайло Фейса, 94-97. Нови Сад: ИК Прометеј, Филозофски факултет – Одсек за русинистику, КПД ДОК.
- Тир, Михал. 2010. «Еуген Паулини о руским / русинским языку». *Studia Ruthenica*, ч. 15: 55-58.
- [Трохановский, Методий]. 1935. *Буквар: перша книжечка для народных школ*. Львѳв: Державне Выдавництво Книжок Школьных.
- [Трохановский, Методий]. 1936. *Чытанка. Друга книжечка для народных школ*. Львѳв: Державне Выдавництво Книжок Школьных. (?)
- Удварі, Іштван. 1998. «Русинські букварі из XVIII солітія». В: *Букварь языка рускаго*. Nyiregyhaza: Bessenyei Gyorgy Tanarkepzo Fioskola, Ukran es Ruszin Filologiai Tanszek, 63-83.
- Фейса, Михайло, ред. 2006. *Русини / Руснаци / Ruthenians (1745-2005) I*. Нови Сад: Филозофски факултет – Одсек за русинистику, ИК Прометеј, КПД ДОК – Куцура.
- Фейса, Михайло. 2008. «Руски язык у урядовой сфери». В: *Русинський язык меджі двома конгресами*. Ред. Анна Плішкова, 92-95. Пряшів: Світовий конгрес Русинів, Інштитут русинського языка і культуры Пряшівской універзیتی.
- Фейса, Михайло, ред. 2009. *Русини / Руснаци / Ruthenians (1745-2005) II*. Нови Сад: Филозофски факултет – Одсек за русинистику, ИК Прометеј, КПД ДОК – Куцура.
- Фейса, Михайло. 2010. *Нова Србија и њена русинска мањина / Нова Сербия и ей руска меншина / The New Serbia And Its Ruthenian Minority*. Нови Сад: Издавачка кућа Прометеј, КПД ДОК.
- Фейса, Михайло. 2017. *Правописни словник руского языка*. Доступ: 25.05.2019. <http://digitalna.ff.uns.ac.rs/sadrzaj/2017/978-86-6065-419-1>
- Фейса, Михайло. 2019. *Правопис руского языка*. Доступ: 25.05.2019. <http://digitalna.ff.uns.ac.rs/sadrzaj/2019/978-86-6065-520-4>
- Фонтаньскі, Генрик. 2009. «Кодифікация лемківского языка». В: *Русини / Руснаци / Ruthenians (1745-2005) II*. Ред. Михайло Фейса, 135-139. Нови Сад: Филозофски факултет – Одсек за русинистику, ИК Прометеј, КПД ДОК.
- Хомяк, Мирослава. 1992а. *Лемківскы буквы*, ч. I, кл. I. Лігниця: Стоваришыня Лемків.

- Хомяк, Мирослава. 1992б. *Граматыка лемківського языка*. Лігниця: Стоваришыня Лемків.
- Хомяк, Мирослава. 1992в. *Лемківска граматыка для діти*, Лігниця: Стоваришыня Лемків.
- Хомяк, Мирослава. 1993. *Лемківскы буквы*, ч. II, кл. I, Лігниця: Стоваришыня Лемків.
- Хорњак, Михајло. 2006. «Бачко-сремски Русини». В: *Русини / Руснаци / Ruthenians (1745-2005) I*. Ред. Михайло Фейса, 23-73. Нови Сад: ИК Прометеј, Филозофски факултет – Одсек за русинистику, КПД ДОК.
- Чарский, Вячеслав. 2011. *Русинский язык Сербии и Хорватии в свете языковых контактов: лингвогенетический аспект*. Щёлково: Онтопринт.
- Ябур, Василь, Панько Юрій. 1994. *Правила русинского правопису*. Пряшів: Русиньска оброда, Інститут русиньского языка і культуры.
- Ябур, Василь, Плішкова, Анна, Копорова, Кветослава. 2015. *Граматика русиньского языка*. Пряшів: Vydavatelstvo Prešovskej Univerzity.
- Baptie, Gavin. 2011. *Issues in Rusyn Language Standardisation*. Доступ: 25.05.2019. theses.gla.ac.uk/2781/1/2011BaptieMPhil-1.pdf
- Chomiak, Mirosława, Fontański, Henryk. 2004. *Gramatyka języka łemkowskiego*. Warszawa: Rutenika.
- Dmytryszyn, Sebastian. *The Rusyns of Slovakia*. Доступ: 25.05.2019. <http://www.ptpn.poznan.pl/Wydawnictwo/czasopisma/our/Our%20europe.html>
- Fontański, Henryk, Chomiak, Mirosława. 2000. *Gramatyka języka łemkowskiego / Граматыка лемківського языка*. Katowice: Śląsk.
- Horoszczak, Jarosław. 2004. *Словник лемківско-польскій – польско-лемківскій / Słownik łemkowsko-polski – polsko-łemkowski*. Warszawa: Rutenika.
- Husar Struk, Danylo. 2014. *Mushynka, Mykola*. Доступ: 25.05.2019. <http://www.encyclopediiaofukraine.com/display.asp?linkpath=pages%5CM%5CU%5CMushynkaMykola.htm>
- Kushko, Nadiya. 2007. «Literary Standards of the Rusyn Language: The Historical Context and Contemporary Situation». *The Slavic and East European Journal* 51, no 1: 111-132.
- Magocsi, Paul Robert. 1996. «The Rusyn Language Question Revisited». В: *A New Slavic Language Is Born*. Ed. Magocsi P., Robert, 19-47. New York: Columbia University Press.
- Magocsi, P. Robert, Pop I. Ivan eds. 2002. *Encyclopedia of Rusyn History and Culture*. Toronto: University of Toronto Press. <https://doi.org/10.1515/ijsl.1996.120.63>.
- Magocsi, Paul Robert ed. 2004. *Русиньскый язык*. Opole: Uniwersytet Opolski – Instytut Filologii Polskiej.
- Plishkova, Anna. 2009. *Language and National Identity: Rusyns South of Carpathians*. New York: Columbia University Press.
- Rumantsch / Romansh / Rhaeto-Romance: Switzerland's Fourth National Language*. Доступ: 25.05.2019. <http://official-swiss-national-languages.all-about-switzerland.info/rumantsch-language.html>